

## **Тема. Економічні основи, правові засади підприємництва**

### ***План заняття***

- 1. Принципи і матеріальні основи підприємницької діяльності.*
- 2. Завдання, права та обов'язки суб'єктів підприємницької діяльності.*
- 3. Правові аспекти, що регулюють підприємницьку діяльність.*

### ***1. Принципи і матеріальні основи підприємницької діяльності.***

Принципи підприємництва – це вихідні (первісні) засади, норми, правила, через які реалізується свобода підприємницької діяльності. Підприємництво в Україні здійснюється за наступними принципами:

- вільний вибір видів діяльності, які не заборонені чинним законодавством (окремі види діяльності можуть здійснюватись тільки державними підприємствами, а деякі на підставі спеціального дозволу – ліцензії);
- залучення на добровільних засадах для здійснення підприємницької діяльності майна та коштів юридичних осіб і фізичних осіб;
- самостійного формування програми виробничої та інших видів діяльності;
- самостійного вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється;
- встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до чинного законодавства України;
- вільного найму працівників для здійснення підприємницької діяльності;
- залучення і використання природних, трудових, матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, якщо це не заборонено або не обмежено чинним законодавством;
- вільне розпорядження прибутком, що залишається після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених чинним законодавством;
- самостійне здійснення підприємцем – юридичною особою зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд.

Ринок через різні механізми функціонування забезпечує реальні умови для економічної свободи підприємця. Принципами економічної свободи є економічна самостійність, економічна відповідальність, економічна рівноправність.

Саме через ці принципи і реалізується в повному обсязі свобода господарської діяльності, яка є основною передумовою розвитку підприємництва. Окремі види підприємництва, які безпосередньо впливають на здоров'я людей, навколишнє середовище та безпеку 2.

держави і суспільства, потребують спеціального дозволу – ліцензії.

## ***2. Завдання, права та обов'язки суб'єктів підприємницької діяльності.***

Відповідно до законодавства України, суб'єктами підприємницької діяльності є:

- 1) господарські організації (підприємства) - юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;
- 2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Здійснення підприємницької діяльності забороняється органам державної влади та органам місцевого самоврядування.

Існують також обмеження щодо здійснення фізичними особами права на заняття підприємницькою діяльністю. Вона обмежується законом щодо депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування. До того ж, забороняється займатися підприємницькою діяльністю військовослужбовцям, службовим особам органів внутрішніх справ, прокуратури, суду, органів державної безпеки України тощо.

Посадовими особами органів управління господарського товариства не можуть бути члени Кабінету Міністрів України, керівники центральних та інших органів виконавчої влади, військовослужбовці, посадові особи органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, державного нотаріату, а також посадові особи органів державної влади, крім випадків, коли державні службовці здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі, та представляють інтереси держави в раді товариства (спостережній раді) або ревізійній комісії товариства. Особи, яким суд заборонив займатися певною діяльністю, не можуть бути посадовими особами тих товариств, які здійснюють цей вид діяльності. Посадовими особами органів управління товариства визнаються голова та члени виконавчого органу, голова ревізійної комісії, а в товариствах, де створена рада товариства (спостережна рада), - голова та члени ради товариства (спостережної ради).

**Об'єктами** підприємницької діяльності є матеріальні, нематеріальні, фінансові ресурси, продукція, послуги, а також наймана праця.

Підприємці в процесі своєї діяльності реалізують господарську компетенцію, тобто сукупність господарських прав та обов'язків.

Суб'єкт підприємницької діяльності має такі права:

- без обмежень самостійно здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, яку не заборонено законом;
- укладати договори з іншими суб'єктами господарювання;

- відкривати банківський рахунок;
- створювати спілки, асоціації та інші громадські об'єднання підприємців;
- укладати з громадянами трудові договори (контракти, угоди) щодо використання їх праці;
- користуватись послугами системи соціального забезпечення та соціального страхування;
- відкривати свої філії, представництва, проводити реорганізацію і ліквідацію підприємства за рішенням власника;
- одержувати інформацію про результати інспектування і перевірок його діяльності;
- оскаржувати у суді неправомірні дії громадян, юридичних осіб та органів державної влади.

При укладенні трудового договору (контракту, угоди) підприємець зобов'язаний забезпечити соціальні гарантії щодо найманих працівників:

- належні та безпечні умови праці;
- оплату праці не нижчу від визначеної законом та її своєчасне одержання працівниками;
- соціальне й медичне страхування та соціальне забезпечення відповідно до законодавства України та інші соціальні гарантії.

Усі суб'єкти підприємницької діяльності, відокремлені підрозділи юридичних осіб, виділені на окремий баланс, зобов'язані вести облік результатів своєї роботи, складати та подавати статистичну інформацію і фінансову звітність.

Підприємці зобов'язані не завдавати шкоди довкіллю, не порушувати права та законні інтереси громадян і їх об'єднань, інших суб'єктів господарювання, установ, організацій, права місцевого самоврядування і держави.

За завдані шкоду і збитки підприємець несе майнову та іншу встановлену законом **відповідальність**. Фізична особа-підприємець несе відповідно до чинного законодавства України наступні види відповідальності:

- цивільно-правову (матеріальну). Всім своїм майном на яке може бути накладене стягнення в судовому порядку;
- адміністративну (штраф);
- кримінальну (штраф, обмеження свободи, позбавлення волі).

Таким чином, підприємницька діяльність може здійснюватись:

- без утворення юридичної особи (фізична особа-підприємець).
- з утворенням юридичної особи (підприємство).

Громадянин визнається суб'єктом господарювання у разі здійснення ним підприємницької діяльності за умови державної реєстрації його як підприємця без статусу юридичної особи.

Громадянин може здійснювати підприємницьку діяльність:

- безпосередньо як підприємець або через приватне підприємство, що ним створюється;
- із залученням або без залучення найманої праці;
- самостійно або спільно з іншими особами.

Іноземці та особи без громадянства при здійсненні господарської діяльності в Україні користуються такими самими правами і мають такі самі обов'язки, як і громадяни України.

### ***3. Правові аспекти, що регулюють підприємницьку діяльність.***

Обмеження щодо здійснення підприємницької діяльності, а також перелік видів діяльності, в яких забороняється підприємництво, встановлюються законом.

Законодавчими актами передбачено два типи обмежень у здійсненні певних видів підприємницької діяльності:

- 1) деякі види діяльності можуть здійснювати тільки державні підприємства;
- 2) певні види діяльності потребують спеціального дозволу (ліцензії) або патентування.

Тільки державні підприємства й організації можуть здійснювати діяльність, пов'язану з виготовленням і реалізацією військової зброї та боєприпасів до неї, видобуванням бурштину, охороною окремих особливо важливих об'єктів державної власності, а також діяльність, пов'язану з проведенням криміналістичних, судово-медичних, судово-психіатричних експертиз та розробленням, випробуванням, виробництвом та експлуатацією ракет-носіїв, з технічним обслуговуванням та експлуатацією первинних мереж (крім місцевих мереж) та супутникових систем телефонного зв'язку, виплатою та доставкою пенсій, грошової допомоги малозабезпеченим громадянам, а проведення ломбардних операцій - також і повні товариства.

Діяльність, пов'язана з виробництвом бензинів моторних сумішевих (А-76Ек, А-80Ек, А-92Ек, АІ-93Ек, А-95Ек, А-98Ек) з вмістом не менш як 5 відсотків високооктанових кисневмісних добавок, здійснюється нафтопереробними підприємствами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України. Діяльність, пов'язана з виробництвом високооктанових кисневмісних добавок, здійснюється державними спиртовими заводами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України

В Україні склалися системи ліцензування, які можна класифікувати таким способом:

- 1) ліцензування окремих видів господарської діяльності відповідно до спеціальних законів, що регулюють відносини в цих сферах;

- банківська діяльність;
- професійна діяльність на ринку цінних паперів;
- із надання фінансових послуг;
- зовнішньоекономічна діяльність (Кабінет Міністрів затверджує перелік товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню);
- діяльність у галузі телебачення і радіомовлення;
- діяльність у сфері електроенергетики та використання ядерної енергії;
- діяльність у сфері освіти;
- виробництво і торгівля спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами;
- діяльність у сфері телекомунікацій;
- будівельна діяльність.
- надання послуг з перевезення пасажирів, вантажу повітряним транспортом.
- діяльність з обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;
- господарська діяльність з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами.

2) ліцензування **певних видів господарської діяльності** відповідно до Закону України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності":

1) виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду;

2) виробництво вибухових матеріалів промислового призначення (згідно з переліком, що затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань нагляду за охороною праці та державного гірничого нагляду);

3) виробництво особливо небезпечних хімічних речовин; операції у сфері поводження з небезпечними відходами, збирання і заготівля окремих видів відходів як вторинної сировини (згідно з переліками, що визначаються Кабінетом Міністрів України);

4) видобуток дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення, напівдорогоцінного каміння;

6) виробництво ветеринарних медикаментів і препаратів, оптова, роздрібна торгівля ветеринарними медикаментами і препаратами;

7) торгівля пестицидами та агрохімікатами (тільки регуляторами росту рослин);

8) виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж;

9) розроблення, виготовлення спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку, інших засобів негласного отримання інформації, торгівля спеціальними технічними засобами для зняття інформації з каналів зв'язку, іншими засобами негласного отримання інформації;

10) надання послуг у галузі криптографічного захисту інформації (крім послуг електронного цифрового підпису), торгівля криптосистемами і засобами криптографічного захисту інформації (згідно з переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України);

11) впровадження, ввезення, вивезення голографічних захисних елементів;

12) надання послуг у галузі технічного захисту інформації (згідно з переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України);

13) виготовлення бланків цінних паперів, документів суворої звітності (згідно з переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України);

14) транспортування нафти, нафтопродуктів магістральним трубопроводом, транспортування природного, нафтового газу і газу (метану) вугільних родовищ трубопроводами та їх розподіл;

15) постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ за регульованим та нерегульованим тарифом;

16) зберігання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ в обсягах, що перевищують рівень, встановлений ліцензійними умовами;

17) централізоване водопостачання та водовідведення;

18) розроблення, випробування, виробництво, експлуатація ракет-носіїв, космічних апаратів та їх складових частин, наземного комплексу управління космічними апаратами та його складових частин;

19) культивування рослин, включених до таблиці І Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого Кабінетом Міністрів України, розроблення, виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення, придбання, реалізація (відпуск), ввезення на територію України, вивезення з території України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до зазначеного Переліку;

20) медична практика;

21) переробка донорської крові та її компонентів, виготовлення з них препаратів, крім діяльності банків пуповинної крові, інших тканин і клітин людини;

22) діяльність банків пуповинної крові, інших тканин і клітин людини згідно з переліком, затвердженим Міністерством охорони здоров'я України (діяльність банків пуповинної крові, інших тканин і клітин людини);

- 23) ветеринарна практика;
- 24) випуск та проведення лотерей;
- 25) надання послуг з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів, багажу річковим, морським, автомобільним, залізничним транспортом;
- 26) заготівля, переробка, металургійна переробка металобрухту кольорових і чорних металів;
- 27) збирання, первинна обробка відходів і брухту дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення, напівдорогоцінного каміння;
- 28) надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення;
- 29) надання послуг з охорони власності та громадян;
- 30) туруператорська діяльність;
- 31) діяльність арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів);
- 32) посередництво у працевлаштуванні на роботу за кордоном;
- 33) проведення робіт із землеустрою, землеоціночних робіт та земельних торгів;
- 34) діяльність, пов'язана з промисловим виловом риби, крім внутрішніх водойм (ставків) господарств;
- 35) діяльність митного брокера;
- 36) виробництво, експорт та імпорту дисків для лазерних систем зчитування, матриць;
- 37) торгівля племінними (генетичними) ресурсами, проведення генетичної експертизи походження та аномалій тварин;
- 38) проведення фумігації (знезараження) об'єктів регулювання, визначених Законом України "Про карантин рослин", які переміщуються через державний кордон України та карантинні зони;
- 39) діяльність, пов'язана з виробництвом, торгівлею піротехнічними засобами;
- 40) діяльність, пов'язана з наданням послуг стрільбищами невійськового призначення та функціонуванням мисливських стендів;
- 41) розроблення, виготовлення, реалізація, ремонт, модернізація та утилізація озброєння, військової техніки, військової зброї і боєприпасів до неї;
- 42) виробництво теплової енергії, транспортування її магістральними і місцевими (розподільчими) тепловими мережами та постачання теплової енергії;
- 43) збирання та використання інформації, яка складає кредитну історію;
- 44) генетично-інженерна діяльність у замкненій системі;
- 45) торгівля рідким паливом з біомаси та біогазом.

У 2010 році Законом "Про внесення змін до Закону України про ліцензування певних видів господарської діяльності" було скорочено майже 30% видів господарської діяльності, які підлягають ліцензуванню. Змінами до ліцензійних умов виведено за межі державного регулювання 90% видів робіт - тобто, з 2268 видів робіт під регулюванням залишилось 222.

**Ліцензування видів господарської діяльності** включає такі дії: видача, переоформлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування.

**Ліцензія** - документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку (у разі його встановлення Кабінетом Міністрів України) за умови виконання ліцензійних умов. Ліцензія є єдиним документом дозвільного характеру, який дає право на зайняття певним видом господарської діяльності, що відповідно до законодавства підлягає обмеженню.

**Ліцензіат** - суб'єкт господарювання, який одержав ліцензію на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

**Ліцензійні умови** - установлені з урахуванням вимог законів вичерпний перелік організаційних, кваліфікаційних та інших спеціальних вимог, обов'язкових для виконання при провадженні видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню. У ліцензійні умови щодо видів господарської діяльності, для провадження яких необхідні спеціальні знання, включаються кваліфікаційні вимоги до працівників суб'єктів господарювання - юридичних осіб та (або) до фізичних осіб - підприємців. У разі якщо для провадження певних видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, необхідні особливі вимоги щодо будівель, приміщень, обладнання, інших технічних засобів, такі вимоги також включаються до ліцензійних умов. У ліцензійних умовах встановлюється вимога до суб'єкта господарювання щодо необхідності подання повідомлення органу ліцензування про зміну даних, зазначених у документах, що додавалися до заяви про видачу ліцензії. У разі якщо суб'єкт господарювання провадить вид господарської діяльності не в повному обсязі, а частково, ліцензійні умови поширюються на суб'єкта господарювання виключно в частині, що встановлює вимоги до провадження господарської діяльності, зазначеної в ліцензії.

Ліцензування здійснюють органи ліцензування. Орган ліцензування - орган виконавчої влади, визначений Кабінетом Міністрів України, уповноважений законом державний колегіальний орган, спеціально уповноважений виконавчий



орган рад для ліцензування певних видів господарської діяльності. Так, наприклад, ліцензію на медичну практику видає Міністерство охорони здоров'я, на надання послуг з перевезення - Міністерство інфраструктури, надання послуг з охорони, діяльність, пов'язана з виробництвом, торгівлею піротехнічними засобами -МВС, випуск та проведення лотерей - Міністерство фінансів.

Орган ліцензування, яким є центральний орган виконавчої влади чи державний колегіальний орган, може делегувати їх своїм структурним територіальним підрозділам.

Суб'єкт господарювання, який має намір провадити певний вид господарської діяльності, що ліцензується, особисто або через уповноважений ним орган чи особу звертається до відповідного органу ліцензування із заявою встановленого зразка про видачу ліцензії.

У заяві про видачу ліцензії повинні міститися такі дані:

1) відомості про суб'єкта господарювання - заявника:

- найменування, місцезнаходження, банківські реквізити, ідентифікаційний код - для юридичної особи;
- прізвище, ім'я, по батькові, паспортні дані (серія, номер паспорта, ким і коли виданий, місце проживання), ідентифікаційний номер фізичної особи - платника податків та інших обов'язкових платежів - для фізичної особи;

2) вид господарської діяльності, на провадження якого заявник має намір одержати ліцензію.

У разі наявності у заявника філій та інших відокремлених підрозділів, які провадитимуть господарську діяльність на підставі отриманої ліцензії, у заяві зазначається їх місцезнаходження.

До заяви про видачу ліцензії додається виписка з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців. Верховна Рада розглядає проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо скасування надання паперових витягів (довідок) з державних реєстрів для отримання дозволів та ліцензій)". Згідно положень законопроекту при поданні документів ліцензійному органу на отримання ліцензії, не потрібно буде надавати виписки - орган ліцензування сам перевірятиме дані у реєстрі.

Для окремих видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, до заяви про видачу ліцензії також додаються документи, вичерпний перелік яких встановлений Кабінетом Міністрів України [24].

Наприклад, для отримання ліцензії на провадження медичної практики до заяви додаються такі документи:

- 1) засвідчена в установленому порядку копія висновку державної санітарно-епідеміологічної експертизи, видана за місцем провадження

діяльності, про відповідність наявних приміщень вимогам санітарних норм і правил щодо здійснення медичної практики;

2) відомості за підписом заявника - суб'єкта господарювання (за формою, встановленою ліцензійними умовами) про:

- стан матеріально-технічної бази, необхідної для провадження відповідного виду господарської діяльності;
- наявність нормативно-правових документів, у тому числі нормативних документів з питань стандартизації, необхідних для провадження відповідного виду господарської діяльності;
- наявність персоналу із зазначенням його освітнього і кваліфікаційного рівня та стажу роботи за спеціальністю, необхідного для провадження відповідного виду діяльності.

Заява про видачу ліцензії залишається без розгляду, якщо:

- заява подана (підписана) особою, яка не має на це повноважень;
- документи оформлені з порушенням вимог.

Після усунення причин, що були підставою для винесення рішення про залишення заяви про видачу ліцензії без розгляду, заявник може повторно подати заяву про видачу ліцензії.

Орган ліцензування приймає рішення про видачу ліцензії або про відмову у її видачі у строк не пізніше ніж **десять робочих днів** з дати надходження заяви про видачу ліцензії та документів, що додаються до заяви.

Повідомлення про прийняття рішення про видачу ліцензії або про відмову у видачі ліцензії надсилається (видається) заявникові в письмовій формі протягом трьох робочих днів з дати прийняття відповідного рішення. У рішенні про відмову у видачі ліцензії зазначаються підстави такої відмови.

Підставами для прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії є:

- недостовірність даних у документах, поданих заявником, для отримання ліцензії;
- невідповідність заявника згідно з поданими документами ліцензійним умовам, встановленим для виду господарської діяльності, зазначеного в заяві про видачу ліцензії.

У разі відмови у видачі ліцензії на підставі виявлення недостовірних даних у документах, поданих заявником про видачу ліцензії, суб'єкт господарювання може подати до органу ліцензування нову заяву про видачу ліцензії не раніше ніж через три місяці з дати прийняття рішення про відмову у видачі ліцензії.

У разі відмови у видачі ліцензії на підставі невідповідності заявника ліцензійним умовам, встановленим для виду господарської діяльності, вказаного в заяві про видачу ліцензії, суб'єкт господарювання може подати до органу ліцензування нову заяву про видачу ліцензії після усунення причин, що стали

підставою для відмови у видачі ліцензії. Рішення про відмову у видачі ліцензії може бути оскаржено у судовому порядку.

З метою забезпечення ефективного та раціонального використання обмежених ресурсів, застосування новітніх технологій і обладнання, створення вигідних для держави умов експлуатації таких ресурсів, ліцензування видів господарської діяльності, провадження яких пов'язане з використанням обмежених ресурсів, у разі надходження кількох заяв про видачу ліцензій, здійснюється тільки за результатами відкритих конкурсів. До видів господарської діяльності, провадження яких пов'язане з використанням обмежених ресурсів, відносяться:

- видобуток дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння;
- постачання природного газу за регульованим, за нерегульованим тарифом;
- зберігання природного газу в обсягах, що перевищують рівень, встановлюваний ліцензійними умовами.

У разі, коли ліцензіат протягом шести місяців не провадить господарську діяльність згідно з отриманою за результатами конкурсу ліцензією, орган ліцензування має право анулювати таку ліцензію.

**У ліцензії зазначаються:**

- найменування органу ліцензування, що видав ліцензію;
- вид господарської діяльності, вказаний згідно з частиною третьою статті 9 Закону України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" (в повному обсязі або частково), на право провадження якого видається ліцензія;
- найменування юридичної особи або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи - підприємця;
- ідентифікаційний код юридичної особи або ідентифікаційний номер фізичної особи - платника податків та інших обов'язкових платежів;
- місцезнаходження юридичної особи або місце проживання фізичної особи - підприємця;
- дата прийняття та номер рішення про видачу ліцензії;
- строк дії ліцензії у разі його встановлення Кабінетом Міністрів України;
- посада, прізвище та ініціали особи, яка підписала ліцензію;
- дата видачі ліцензії;

Орган ліцензування повинен оформити ліцензію не пізніше ніж за три робочі дні з дня надходження документа, що підтверджує внесення плати за видачу ліцензії.

Якщо заявник протягом тридцяти календарних днів з дня направлення йому повідомлення про прийняття рішення про видачу ліцензії не подав документа, що підтверджує внесення плати за видачу ліцензії, або не звернувся до органу

ліцензування для отримання оформленої ліцензії, орган ліцензування, який оформив ліцензію, має право скасувати рішення про видачу ліцензії.

Ліцензія на провадження певного виду господарської діяльності видається на **необмежений строк**. Кабінет Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування може обмежити строк дії ліцензії на провадження певного виду господарської діяльності, але цей строк не може бути меншим, ніж **п'ять років**.

Господарська діяльність на підставі ліцензії, виданої органом ліцензування, яким є центральний орган виконавчої влади чи державний колегіальний орган, здійснюється на всій території України. Господарська діяльність на підставі ліцензії, виданої органом ліцензування, яким є місцевий орган виконавчої влади, здійснюється на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Для кожної філії, кожного відокремленого підрозділу ліцензіата, які провадитимуть господарську діяльність на підставі отриманої ним ліцензії, орган ліцензування видає ліцензіату засвідчені ним копії ліцензії, які реєструються в журналі обліку заяв та виданих ліцензій.

У разі, коли ліцензіат має намір провадити зазначений в ліцензії вид господарської діяльності після закінчення строку її дії, якщо такий строк встановлено Кабінетом Міністрів України, він повинен отримати нову ліцензію. Нова ліцензія видається органом ліцензування не раніше ніж в останній робочий день дії попередньо виданої ліцензії.

Ліцензіат не може передавати ліцензію або її копію іншій юридичній або фізичній особі для провадження господарської діяльності.

До ліцензій на надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом додаються ліцензійні картки на кожен автомобільний транспортний засіб.

Підставами для **переоформлення** ліцензії є:

- зміна найменування юридичної особи (якщо зміна найменування не пов'язана з реорганізацією юридичної особи) або прізвища, ім'я, по батькові фізичної особи - підприємця;
- зміна місцезнаходження юридичної особи або місця проживання фізичної особи - підприємця;
- зміни, пов'язані з провадженням ліцензіатом певного виду господарської діяльності.

Ліцензіат, який подав заяву та відповідні документи про переоформлення ліцензії, може провадити свою діяльність на підставі довідки про прийняття заяви про переоформлення ліцензії на провадження певного виду господарської діяльності, яка видається органом ліцензування.

Ліцензіат зобов'язаний повідомляти орган ліцензування про всі зміни даних, зазначених у документах, що додавалися до заяви про видачу ліцензії.

У разі припинення провадження зазначеного у ліцензії виду господарської діяльності за місцем провадження такої діяльності, на яке була видана копія ліцензії, ліцензіат зобов'язаний протягом десяти робочих днів з дати припинення повідомити про це орган ліцензування у письмовій формі. Орган ліцензування повинен внести відповідні зміни до ліцензійного реєстру не пізніше наступного робочого дня з дати надходження такого повідомлення.

Спеціально уповноважений орган з питань ліцензування веде Єдиний ліцензійний реєстр, який містить відомості:

- 1) про орган ліцензування, який видав нову (переоформлену) ліцензію або дублікат ліцензії;
- 2) про суб'єкт господарської діяльності, який отримав ліцензію;
- 3) про вид господарської діяльності, на провадження якого видана ліцензія;
- 4) про перелік робіт, операцій, послуг, які суб'єкт господарської діяльності має право провадити в рамках виду діяльності згідно з виданою ліцензією;
- 4) про термін дії ліцензії;
- 5) про філії, інші відокремлені підрозділи, які провадять господарську діяльність згідно з виданою копією ліцензії;
- 6) про стан ліцензії (діюча, анульована, визнана недійсною). Щомісяця до Єдиного ліцензійного реєстру надходять відомості про

понад 20 тисяч суб'єктів господарської діяльності, які отримали ліцензії, а також відомості про анульовані або визнані недійсними ліцензії. Підставами для **анулювання** ліцензії є:

- заява ліцензіата про анулювання ліцензії;
- акт про повторне порушення ліцензіатом ліцензійних умов;
- рішення про скасування державної реєстрації суб'єкта господарювання;
- нотаріально засвідчена копія свідоцтва про смерть фізичної особи - підприємця;
- акт про виявлення недостовірних відомостей у документах, поданих суб'єктом господарювання для одержання ліцензії;
- акт про встановлення факту передачі ліцензії або її копії іншій юридичній або фізичній особі для провадження господарської діяльності;
- акт про невиконання розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов;
- акт про неможливість ліцензіата забезпечити виконання ліцензійних умов, встановлених для певного виду господарської діяльності;
- акт про відмову ліцензіата в проведенні перевірки органом ліцензування або спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування.

Орган ліцензування приймає рішення про анулювання ліцензії протягом десяти робочих днів з дати встановлення підстав для анулювання ліцензії. Рішення про анулювання ліцензії може бути оскаржено у судовому порядку.

Практичні рекомендації підприємцю щодо порядку дій з отримання ліцензії наведені у [191]

У сферах, пов'язаних із торгівлею за грошові кошти (готівку, чеки, а рівно з використанням інших форм розрахунків та платіжних карток на території України), обміном готівкових валютних цінностей (у тому числі операції з готівковими платіжними засобами, вираженими в іноземній валюті, та з платіжними картками), у сфері грального бізнесу та побутових послуг, інших сферах, визначених законом, може здійснюватися патентування підприємницької діяльності суб'єктів господарювання.

Торговий патент - це державне свідоцтво, яке засвідчує право суб'єкта господарювання займатися певними видами підприємницької діяльності впродовж встановленого строку. Спеціальний торговий патент - це державне свідоцтво, яке засвідчує право суб'єкта господарювання на особливий порядок оподаткування відповідно до закону. Порядок патентування певних видів підприємницької діяльності встановлюється законом.

Для одержання торговельного патенту необхідно представити в податкові органи по місцю проведення підприємницької діяльності відповідну заявку. Заявка на придбання торговельного патенту повинна містити наступні реквізити:

- найменування суб'єкта підприємницької діяльності;
- витяг з установчих документів про юридичну адресу суб'єкта підприємницької діяльності, а у випадку, якщо патент здобувається для структурного (окремого) підрозділу, із вказівкою цього місця;
- вид підприємницької діяльності, здійснення якого вимагає придбання торговельного патенту;
- найменування документа про повну або часткову оплату вартості торговельного патенту.

Установлення будь-яких додаткових умов для придбання торговельного патенту не дозволяється.

Торговельний патент видається за плату суб'єктам підприємницької діяльності державними податковими органами по місцю розташування цих суб'єктів або місцю розташування їх структурних (окремих) підрозділів, суб'єктам підприємницької діяльності, що здійснюють торговельну діяльність або надають побутові послуги (крім пересувної торговельної мережі), - по місцю розташування пункту продажу товарів або пункту по наданню побутових послуг, а суб'єктам підприємницької діяльності, що здійснює торгівлю через пересувну торговельну мережу, - по місцю реєстрації цих суб'єктів. Термін дії

торговельного патенту на здійснення торговельної діяльності становить 12 календарних місяців. Термін дії короткострокового торговельного патенту на здійснення торговельної діяльності становить від 1 до 15 днів.

У необхідних випадках держава застосовує квотування, встановлюючи граничний обсяг (квоти) виробництва чи обігу певних товарів і послуг. Порядок квотування виробництва та/або обігу (включаючи експорт та імпорту), а також розподілу квот встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Ліцензування, патентування певних видів господарської діяльності та квотування є засобами державного регулювання у складі дозвільної системи у сфері господарської діяльності.

Дозвільна система - сукупність урегульованих законодавством відносин, які виникають між дозвільними органами та суб'єктами господарювання у зв'язку з видачею документів дозвільного характеру. Забороняється вимагати від суб'єктів господарювання отримання документів дозвільного характеру, необхідність отримання яких не передбачена законом та які не внесені до Переліку документів, затвердженого законом.

**Документ дозвільного характеру** - дозвіл, висновок, рішення, погодження, свідоцтво, інший документ, який дозвільний орган зобов'язаний видати суб'єкту господарювання у разі надання йому права на провадження певних дій щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності. Строк видачі документів дозвільного характеру становить десять робочих днів, якщо інше не встановлено законом (Закон України "Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності"). У разі, якщо суб'єкт господарювання подав заяву та необхідні документи для отримання того чи іншого дозволу, а протягом десяти днів не отримав ні дозволу, ні відмови про надання дозволу, застосовується принцип мовчазної згоди.

**Принцип мовчазної згоди** означає право суб'єкта господарювання провадити господарську діяльність певного виду (видів) без отримання документу дозвільного характеру (якщо документ дозвільного характеру або рішення про відмову у його видачі не видано) у термін встановлений законом, у разі подання ним всіх необхідних документів до уповноваженого органу. Копія опису прийнятих документів з відміткою про дату їх прийняття є підтвердженням подання заяви та документів адміністратору або дозвільному органу.

**Декларативний принцип** - це принцип, за яким підприємець отримує право на здійснення певної діяльності без отримання дозволу, шляхом повідомлення (самостійно або через адміністратора) дозвільного органу про відповідність своєї матеріально-технічної бази вимогам чинного законодавства. Перелік певних дій щодо здійснення господарської діяльності або видів діяльності, які не можуть провадитися на підставі декларації, затверджений постановою Кабінету

Міністрів України № 725 від 25.08.2010. Він включає 91 вид дозвільних документів, які регламентують 144 дії та види діяльності. Будь-який інший вид діяльності, не вказаний в урядовій постанові, відповідно до закону, суб'єкт господарювання має право започатковувати після декларування відповідності матеріально-технічного стану вимогам законодавства.

З метою забезпечення прозорості видачі документів дозвільного характеру місцеві дозвільні органи розробляють регламенти (інформаційні картки), які містять послідовність дій стосовно отримання кожного виду документу дозвільного характеру.